

TÜRK DEVLETLER ÖZEL HUKUKUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIK*

Prof. Dr. Ergin NOMER**

Devletler özel hukuku kaideleri, uygulanacak hukuku şahısların vatandaşlığına göre tayin ettiğinde, şahısların birden çok vatandaşlığa, daha çok görüldüğü şekliyle çifte vatandaşlığa sahip olmaları, çözümü gerekli bir problemi de ortaya çıkarmıştır: Şahsın sahibi olduğu vatandaşlıklarından hangisi, uygulanacak hukuk için esas alınmalıdır? Problemin temelden halli, şüphesiz çifte vatandaşlığın önlenmesidir. Ancak, böyle bir problemin ortaya çıkmasının, birden çok vatandaşlığın önlenmesi için yeterli bir sebep teşkil etmediğini de, öncelikle belirlemek gerekir. Kaldı ki, çifte vatandaşlığın önlenmesi, devletler özel hukukuna ait bir görev olarak da düşünülemez. Devletler özel hukukunun konusu, her şeyden önce, özel şahısların özel hukuka ait ilişkileri, onların özel hukuk meseleleridir. Vatandaşlık ise, kamu hukuku karakterine sahip bir kavram olarak, devlet ile şahıs arasındaki karşılıklı ilişkiler, diğer bir söyleyişle, hak ve yükümlülükler düzenini ifade eder. Bu bakımdan, kamu hukuku ilişkilerinde tek bir hukuk nizamının hâkimiyeti gereği dikkate alınarak, çifte vatandaşlığı önlemeye çalışmak veya şahsı ön planda tutarak özel hukuk ilişkilerinde çifte vatandaşlığın meydana getireceği problemlerin çözümünü diğer hukuk alanlarına bırakmak bir tercih meselesi olur. Bugün, insanların büyük rakamlarla, kendi ülkelerinin sınırlarını aşarak yabancı ülkelerde yaşamaya başlaması, devletleri de, çelişen menfaatler sebebiyle farklı tercihleri benimseme noktasına getirmiştir. Ancak bütün bu söylenenler, devletler özel hukukunun dışında kalmaktadır. Devletler özel hukuku, çifte vatandaşlığın devletler özel huku-

(*) Bu makalaya, 10.9.1993 tarihinde Freiburg (Br.)'da "Deutsch-Türkischen Juristenvereinigung" tarafından tertiplenen toplantıya verilen "Tebliğ" (Juristen Zeitung <JZ> 23/1993 1142-1145) temel teşkil etmiştir.

(**) İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi.

kunda ortaya çıkardığı sıkıntıyı ortadan kaldırdığı ölçüde, çifte vatandaşlık konusunun devletler özel hukuku için bir problem olmasının da önüne geçmiş olur.

Bir şahsın birden çok vatandaşlığa sahip olması vatandaşlık hukukuna ait sebeplerden ileri gelmektedir. Çifte vatandaşlık da, birden çok vatandaşlığa sahip olma hâlidir. Çifte vatandaşlık durumu, diğer birden çok vatandaşlık hallerine oranla çok daha fazla sayıda olduğundan, "çifte vatandaşlık" tabirinin, birden çok vatandaşlıkla ilgili konularda genellikle tek başına kullanılması bir mahzur teşkil etmemektedir.

I. Vatandaşlık Hukukunda Çifte Vatandaşlık

1. Türk vatandaşlık hukukunun, daha çok çifte vatandaşlık şeklinde ortaya çıkan çok vatandaşlık olayını engelleyici bir düzenlemeye sahip olduğu söylenemez. Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Türk vatandaşlığının verilmesinde prensip olarak nesil esasının (ius sanguinis) kabul edilmiş olması, çifte vatandaşlığın doğumuna sebep olmaktadır. Nesil esası, meselâ Alman veya Fransız vatandaşlık hukuklarında da olduğu gibi, çifte vatandaşlığın en çok doğumuna sebep olan, fakat vatandaşlığın kazanılmasında da kendisinden vazgeçilemeyen bir prensiptir. İster Türkiye içinde, isterse Türkiye dışında, yabancı bir ülkede doğmuş olsun, Türk babadan veya Türk anadan doğan çocuklar doğumlarından itibaren Türk vatandaşı kabul edilirler (VatK m. 1). Dolayısıyla çocuk evlilik içi doğmuş olsa dahi, diğer eşin vatandaşlığı Türk vatandaşlığının kazanılmasında etkili olmaz⁽¹⁾. Evlilik dışı doğumlarda ise, çocuğun, onu doğuran annenin vatandaşlığını alması esastır. Fakat yabancı bir anneden evlilik dışında doğan çocuk, Türk babaya neseb bağı ile (nesebin tashihi, babalığın hükümlerle tahakkuk etmesi veya tanıma yoluyla) bağlanırsa, yabancı annenin vatandaşlığı dikkate alınmaksızın, doğumundan itibaren Türk vatandaşı sayılır (VatK m. 2), Türk vatandaşlık hukukunda, diğer çifte vatandaşlığa sebep olabilecek bir hüküm de, Türk erkeklerinin yabancı kadınlarla evlenmesindeki kanunî düzenlemede görülmektedir. Bir Türk erkeği ile evlenmek isteyen yabancı kadın, eğer isterse, kendi vatandaşlığını muhafaza ederek, sadece yapacağı bir beyan ile, Türk vatandaşlığını da elde edebilmektedir (VatK m. 3 I)⁽²⁾. Nihayet, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığına alınmada, Türk vatandaşlığını elde etmek isteyen şahsın aslen sahip olduğu vatandaşlığını terketmesi aranmadığı için, yine çifte vatandaşlığın doğumuna se-

(1) 1981 yılına kadar yürürlükte kalan maddenin eski düzenlemesinde, evlilik içi doğumlarda çocuğun Türk ananın vatandaşlığını kazanabilmesi, yabancı babadan vatandaşlık kazanamaması şartına bağlı tutulmuştu.

(2) Bununla beraber, Türk erkeği ile evlenen yabancı kadına evlenme ile Türk vatandaşlığının kazanılma imkanını veren bu hükmün kaldırılması istikametinde çalışmalar yapıldığı ve yakın zamanda kaldırılacağına ilişkin haberler alınmaktadır. Mesela Alman hukukunda da, evlenme ile vatandaşlık kazanılması yolu kapatılmıştır. Alman vatandaşlığının kazanılması artık sadece bir beyanın yapılması ile temin edilememektedir. Evlilik, vatandaşlığın yetkili makam kararıyla kazanılmasını kolaylaştırıcı bir rol oynayabilmektedir (RuStAG § 9 I Nr. 1; 1977 t. Einbürgerungsrichtlinien Nr. 6.1.4).

bep olunmaktadır (VatK m. 6, 7, 8)⁽³⁾. Bununla beraber, Türk Vatandaşlığı Kanununda sonradan yapılan bir değişiklik, yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınmada, Bakanlar Kurulu'na, ilgili kişiyi şarta bağlı olarak vatandaşlığa alabilme yetkisi verilmiştir (VatK m. 10 I, II). Böylece, Bakanlar Kurulu'nun, vatandaşlığa kabul ettiği şahsa, Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, yabancı vatandaşlığını terketme şartını getirebilmesi yolu açılmıştır.

2. Türk vatandaşlık hukukunda, Türk vatandaşlarının, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmak için izin talebinde bulunmaları halinde, Türk vatandaşlığını terk edip etmemeleri prensipte kendi iradelerine bırakılmıştır. Yabancı devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen (veya kazanmış bulunan) Türk vatandaşlarına, kendi aslî vatandaşlıklarını da muhafaza edebilme imkânını veren hüküm, Türk Vatandaşlığı Kanununa uzun süren bir kamuoyu baskısı neticesi sonradan eklenmiştir (VatK m. 22 III)⁽⁴⁾. Çifte vatandaşlığa imkân veren bu hükmün kabulünde, yabancı ülkelerde (ve muhtemelen Amerika Birleşik Devletlerinde ve tabii Almanya'da) uzun yıllardan beri oturan ve orada yerleşerek vatandaşlık elde eden (veya elde etmek isteyen) Türk vatandaşlarının sayısının çok artması etkili olmuştur. Bunların, Türkiye ile olan, özellikle ekonomik ilişkilerinin zarara uğramaması da, çifte vatandaşlığa izin veren hükmün kabulünde şüphesiz üzerinde önemle durulması gereken diğer bir unsurdur. Türk devletler özel hukukunda, prensip olarak bağlanma noktası olarak vatandaşlığın nazara alınması ve dolayısıyla Türkiye'deki gerek ekonomik ilişkilerde, gerekse kamu hukuku alanında (Özellikle yabancılar hukuku alanında) milli hukuk olarak Türk hukukunun uygulanmasındaki menfaat, sözü geçen unsurun önem ve etkisini son derece arttırmıştır. Bu, dış ülkelere milyonları bulan vatandaşını ihraç eden bir devlet için kaçınılmaz bir durumdur ve anlayışla karşılanmalıdır.

II. Kanunlar İhtilafı Hukukunda Çifte Vatandaşlık

1. Türk devletler özel hukukunda çok vatandaşlıklardan biri Türk vatandaşlığı ise, gerçek vatandaşlık, yani daha sıkı ilişki içinde bulunduğu devlet vatandaşlığı dikkate alınmaz. Türk vatandaşlığına sahip olan şahıs, başka devlet vatandaşlıklarına da sahip olsa, Türk devletler özel hukukunda sadece Türk vatandaşı olarak muamele görür. Bu, kanun gereğidir. 2675 sayılı devletler özel hukuku kanununa göre (m. 4),

(3) Gerçi bazı hukuklar, meselâ Alman hukuku yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınmada, prensip olarak, sahip olunan vatandaşlığın kaybını veya terkedilmesini istemektedir (RuStAG § 8, 1977 t. Einbürgerungsrichtlinien Nr. 5.3> RuStAG § 9 I Nr. 1). Ancak, bu prensibe oldukça fazla istisna getirilerek (AuslG (§ 85 Nr. 1, § 86 Nr. 1, 87), birden çok vatandaşlığın doğumunu engelleme fikrinden taviz verilmekten de kaçınılmamıştır.

(4) İlgili maddeye, 1981 yılında, çifte vatandaşlığa imkân veren bir fıkra eklenmeden önce, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmak isteyen Türk vatandaşı için tek yol, Türk vatandaşlığından çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını terk idi. İzin almaksızın yabancı devlet vatandaşlığını kendi istekleriyle kazananların ise, cezaî nitelikte olmak üzere, Türk vatandaşlıklarının kaybettirilmesine karar verilebilmekteydi.

"Bu Kanun hükümleri uyarınca yetkili olan hukukun vatandaşlık esasına göre tayin edildiği hallerde, bu kanunda aksi öngörülmedikçe:

a)

b) Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları halinde Türk hukuku,

c) Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olup, aynı zamanda Türk vatandaşı olmayanlar hakkında, daha sıkı ilişki halinde buldukları devlet hukuku uygulanır."

2. Türk hukukundaki kanun koyucunun bu çözüm tarzı, Alman hukukundakinin aksine⁽⁵⁾, gerek mahkeme kararlarında⁽⁶⁾, gerekse Türk doktrininde yorumsuz kabul görmüştür⁽⁷⁾. Devletler özel hukuku dışında kalan alanlarda da sözü edilen çözüm tarzı geçerlidir. Türk hukukunda yabancı devlet vatandaşlığı gerçek (effective - genuine) vatandaşlık olsa dahi, Türk vatandaşlığı karşısında tercih edilebilme imkânına sahip değildir. Gerçi, bir devletin, kendi vatandaşlığını, özel hukuk ilişkilerinde dahi olsa, söz sahibi yapmasında kendi açısından yararlı bulabileceği inkâr edilemez. Fakat, şüphesiz burada politik gayeler veya politik menfaatler düşünülmemiştir. Hukukî güvenliğin ve hukukun uygulanmasındaki istikrarın teminatı olarak vatandaşlığa bağlanmanın en önemli sebebi, gerçek vatandaşlık kavramının belirsizliğidir. Ayrıca, hangi hukukun uygulanmasını getireceği kesinlik taşımayan gerçek vatandaşlık kavramı karşısında, devletin kendi vatandaşlarını koruma arzusunu da haklı görmek gerekir. Özellikle, yabancı bir hukukun yabancılık taşıyan aile hukuku düzenlemelerinin kendi vatandaşlarına uygulanmasının meydana getireceği rahatsız edici etkilerinden de korunmak mecburiyeti önem taşır. Kamu hukuku ilişkilerinde kendi vatandaşlığını dikkate almak mecburiye-

(5) Gerçi Alman hukukunda, Alman mahkemelerinin bazı kararlarında (bkz. KEGEL Internationales Privatrecht, 7. Aufl., München 1995, S. 331 f.) ve doktrinde, Alman vatandaşlığının iştiraki halinde de gerçek vatandaşlığın dikkate alınması görüşü ağırlık kazanmıştır (Meselâ bkz. FERID RabelsZ 23 <1958>, 498, 508; BEITZKE JZ 1959, 124; KROPHOLLER NJW 1979, 2468; HELDRICH FamRZ 1979, 1006; KEGEL IPR § 13 II 5). Ve bu gelişme (bkz. MARTINY, Probleme der Doppelstaatsangehörigkeit im deutschen Internationalen Privatrecht, JZ 23/1993 1146 vd.), Alman devletler özel hukukunda bu konuda kanunî bir düzenlemenin bulunmadığı dönemde olmuştur. Fakat, buna rağmen, ağırlık kazanan bu görüş, tarafların iradesine bağlı bazı istisnalar (m. 10 II Nr. 1, m. 14 II EGBGB) dışında, kanun koyucu tarafından benimsenmemiştir (Art. 5 I 2 EGBGB: "Ist die Person < die mehreren Staaten angehört > auch Deutscher, so geht diese Rechtsstellung vor.").

(6) Meselâ, Danıştay 8. Dairesi, 29.5.1963: "Bir Türkün Fransız Hükümeti tarafından doğum yeri itibarıyla Fransız teb'ası olarak kabul edilmiş olması mevzuatımız bakımından bir hüküm ifade etmemesine binaen doğumu tarihinden itibaren babasının Türk teb'ası olduğu ihtilafsız bulunan davacının, Türk teb'ası olması iktiza edeceğine..." (BERKİ/ANSAY/ARAT Yabancılar Hukuku ve Kanunlar İhtilafı İle İlgili Yargıtay Kararlarının Tahlil ve İzahları, Ankara 1963, No. 1).

(7) NOMER Devletler Hususî Hukuku, 8. Bası, İstanbul 1996, s. 106; ULUOCAK Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, İstanbul 1989, s. 17; TEKİNALP Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 1995, 5. Bası, s. 56; ÇELİKEL, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 1995, 4. Baskı, s. 61.

tinde olan bir devletin, özel hukuk ilişkilerinde de kendi vatandaşlığını tercih etmesinin, milletlerarası ilişkilerde gerekli olan karar ahengini temindeki faydası da gözden kaçırılmamalıdır⁽⁸⁾. Türk hukuku, gerçek vatandaşlığı, bugün için sadece, vatandaşlıklardan hepsinin yabancı vatandaşlık olması halinde, devletin kendi hâkimiyet alanında ortaya çıkabilecek hukukî ihtilaflardan kurtulmayı temin eden bir vasıta olarak (2675 sayılı K. m. 4/c) görmektedir⁽⁹⁾.

III. Türk-Alman İlişkilerinde Çifte Vatandaşlık

Çok vatandaşlıktan birinin Türk vatandaşı olması halinde, devletler özel hukuku bakımından da onun sadece Türk vatandaşlığının dikkate alınması, Türk mahkemelerindeki hukukî ihtilafların çözümünde, şüphesiz Türk hukuku açısından özel bir problemin doğumuna sebebiyet vermez ve vermesi de beklenmez. Yabancı mahkemelerde bu gibi çifte vatandaşlık taşıyan Türklerin devletler özel hukukuna ilişkin ihtilafların hallinde de Türk hukuku bakımından özel problemlerin çıkması beklenilmemelidir. Zira, Türk hukukunda, özellikle yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi şartları ve devletler özel hukuku düzenlemeleri böyle bir sonuca bizi ulaştırmaya uygundur. Yabancı ülke olarak da, Almanya'nın nazara alınması bu konudaki açıklamalar için en iyi misali teşkil edecektir.

1. Almanya'da ikametgâh tesis etmiş veya oturmakta olup, aynı zamanda Alman vatandaşı olan Türklerin özel hukuk ilişkilerinde, Alman mahkemelerinden verilecek kararların Türkiye'deki hukukî akibeti önem taşımaktadır. Bu açıdan Türk tanınma ve tenfiz hukukunun taşıdığı şartlar, sadece çifte vatandaşlığa sahip Türklerin kişi hallerine ilişkin ihtilaflar hakkında verilmiş yabancı kararlar bakımından problem doğurucu nitelikte gözükmemektedir.

(8) Milletlerarası sözleşmelerde, özellikle La Haye sözleşmelerinde vatandaşlık yerine, "mutad mesken" kavramına bağlanılarak, vatandaşlık önemsiz hale getirilmektedir. Bunun en tipik misali, 2.10.1973 tarihli Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Sözleşme'de görülmektedir (m. 4). Bununla beraber, La Haye sözleşmeleri de henüz vatandaşlıktan tamamen vazgeçebilmiş değildir. Pratik önemi Türkiye-Almanya ilişkisinde oldukça fazla olan, 5.10.1961 tarihli Küçüklerin Korunması Alanında Makamların Yetkisi ve Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Sözleşme'de, küçüğün şahsının ve mallarının korunmasında, bir yandan küçüğün vatandaşı olduğu devletin makamlarına (m. 4), diğer yandan da küçüğün mutad meskeninin bulunduğu devletin makamlarına gerekli tedbirleri alma yetkisi verilmiştir (m. 1). Bu devletlerin makamları kendi hukuklarını uygulama durumundadır. Sözleşme, küçüğün vatandaşı olduğu devletin iç hukukuna göre kanunen mevcut olan otorite ilişkisinin, bütün âkit devletlerce tamnacağı hükmünü de getirdiğinden (m. 3), vatandaşlığa bağlı problemler tekrardan önem kazanmaktadır.

(9) NOMER Vatandaşlık Hukuku, 10. Baskı, İstanbul 1995, s. 31. Alman kanunkoyucu da, Türk hukukundaki düzenlemeyi aynen benimserken, Alman vatandaşlığının tercihini "hukukî berraklık ve uygulanabilirlik" gerekçesine bağlamıştır; PIRRUNG Internationales Privat-und Verfahrensrecht nach dem Inkrafttreten der Neuregelung des IPR, 1987, 121. Buna mukabil, meselâ İsviçre devletler özel hukuku bu konuda kendi vatandaşlığını tercih zarureti duymamıştır (IPRG m. 23 II: gerçek vatandaşlığın genel olarak tercihi). Ancak haklı olarak, İsviçre devletler özel hukukunda vatandaşlığa Alman <ve şüphesiz Türk> hukukuna nisbette daha az önem verildiği belirtilmiştir; MARTINY JZ 23/1993 1147.

a. Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizinde, kararı veren mahkemenin milletlerarası yetkisi Türk tenfiz hâkimince inceleme konusu yapılamaz. Sadece Türk mahkemelerinin münhasıran yetkili olduğu konularda yabancı mahkemenin kararının tenfizi engellenmiştir (2675 sayılı K. m. 38/b). Bu anlamda, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi içerisine giren konular ise çok azdır. Gerek mahkeme uygulamasında ve gerekse Türk doktrininde genellikle kabul edilen tek münhasır yetki hükmü, Türkiye'de bulunan gayrimenkullerin aynına ilişkin ihtilaflar için kabul edilmektedir (HUMK m. 13)⁽¹⁰⁾. Bu istisna dışında, Türk vatandaşlarının -kişi hallerine ilişkin ihtilafları da dahil olmak üzere- özel hukuk ilişkileri için yabancı (veya Alman) mahkemelerden alınmış bir kararın tanınması ve tenfizinde, kararı veren mahkemenin milletlerarası yetkisi, üzerinde durulan bir konu olmaktan çıkarılmıştır.

b. Türklerin kişi hallerine ilişkin ihtilaflar hariç olmak üzere, yabancı mahkemenin ihtilafa uyguladığı hukuk da, tanınma ve tenfiz usulünde rol oynamaz. Gerçi, diğer hukuklarda olduğu gibi, Türk tenfiz hukukunda da, tanıma ve tenfiz kamu düzeninin müdahalesine uğrayabilir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, Türk tanıma ve tenfiz hukukunda, ihtilafa uygulanan maddî hukuk değil, fakat mahkeme kararında yer alan "hükmün" kamu düzenine aykırılığı prensip olarak⁽¹¹⁾ tanıma ve tenfize engel olur (2675 sayılı K. m. 38/c). Bu bakımdan Türk vatandaşlarının, -kişi hallerine ilişkin olanlar hariç-, özel hukuk ihtilaflarında yabancı mahkemenin uyguladığı maddî hukuk kaideleri tanıma ve tenfizi engelleyici bir rol oynamazlar.

Yabancı mahkeme kararında yer alan hükmün, Türk mahkeme kararlarının taşıdığı hükümlürle bağdaşmaması da, Türk kamu düzeninin müdahalesine sebebiyet verir. Burada, yabancı derdestliğin dikkate alınmamasının da rolü olduğu akla gelebilir. Gerçekten de, Türk hukukunda, bazı özel haller⁽¹²⁾ istisna edilirse, yabancı derdestliğin Türk mahkemelerinde dikkate alınamayacağı kabul edilmektedir⁽¹³⁾. Böyle bir sistemde, yabancı bir mahkemede daha önce dava konusu yapılmış olsa dahi, aynı taraflar arasında, aynı talep Türk mahkemesinde dava konusu olabilecektir. Neticede aynı taraflar arasında aynı konuya ilişkin farklı hükümler taşıyan mahkeme kararlarının ortaya çıkması daima mümkündür. Böylece tanınması ve tenfizi istenen yabancı mahkeme kararının, meselâ Alman mahkeme kararının Türk mahkemelerinden verilmiş bir mahkeme kararıyla bağdaşmaması ihtimal dahilindedir. Böyle bir durumda, Alman mahkeme

(10) İş davalarında da, işçiyi korumak gayesiyle "sınırlı" olarak Türk mahkemelerinin münhasır yetkisinin bulunduğu da, doktrinde belirtilmektedir; NOMER DHH 389 n. 211^b.

(11) Uygulanan maddî hukuk kaidesi ile mahkeme kararında varılan hüküm arasındaki ilişkinin özelliği de, kamu düzeninin müdahalesine sebebiyet verebilir; bkz. NOMER DHH 391 vd.

(12) 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanun iki konuda, Türklerin kişi hallerine ilişkin davalarda (m. 28) ve yabancı bir devlet mahkemesinin yetki anlaşmasıyla yetkili kılınması halinde (m. 31) yabancı derdestliği dikkate alan bir düzenlemeye sahiptir; NOMER DHH 354.

(13) Bkz. NOMER DHH 355 ve n. 142.

kararının Türk mahkeme kararı ile bağdaşmayan hükümlerinin Türkiye'de tanınması ve tenfizine gidilemez. Tanınmasına ve tenfizine karar verilmeyen yabancı bir mahkeme kararı da, artık bir mahkeme ilâmı olarak Türkiye'de herhangi bir hukukî etkiye sahip değildir⁽¹⁴⁾. Bir Türk mahkeme kararının taşıdığı hükümlerle bağdaşmayan yabancı mahkeme ilâmının tanınma ve tenfizi, Türk kamu düzeninin açıkça ihlâlini teşkil edeceğinden⁽¹⁵⁾, redde mahkûmdur (2675 sayılı K. m. 38/c). Ancak doğrudan doğruya yabancı derdestliğin dikkate alınıp alınmamasıyla ilgili olan bu konuda, çifte vatandaşlığın yabancı mahkemenin uyguladığı maddî hukuka bağlı olarak oynayabileceği rolü fazla önemsememek gerekir.

c. Türklerin kişi hallerine ilişkin ihtilaflarda, yabancı mahkemece (veya Alman mahkemesince) Türk kanunlar ihtilafı kaidelerinin gösterdiği hukukun uygulanmamış olması, yabancı mahkeme kararının tanınma ve tenfizine engel teşkil edebilir. Ancak böyle bir olayda, tanınma ve tenfizin reddi için, tanınma ve tenfiz davasında davalı tarafın Türk vatandaşı olması ve bu yönden tanınma ve tenfize itiraz etmiş olması gereklidir (2675 sayılı K. m. 38/c). Burada tanınma ve tenfizin reddi için aranan tek şart, davalının Türk vatandaşı olması halinde, Türk kanunlar ihtilafı kaidelerine göre uygulanması gereken hukukun uygulanmamış olmamasıdır⁽¹⁶⁾. Bu hukukun uygulanması sonucunda davalı Türk vatandaşı lehine veya aleyhine bir hüküm çıkması da önemli değildir. Ancak, tenfiz hakiminin görevi sadece Türk kanunlar ihtilafı kurallarının emrettiği hukukun uygulanmış olup olmadığını tetkik ile sınırlı değildir. Türk kanunlar ihtilafı kaidelerinin emrettiği maddi hukukun "gerçekten" uygulanmış olup olmadığının belirlenmesi gerekir⁽¹⁷⁾. Bu durumda, aynı zamanda Alman vatandaşı da olan bir Türk'ün kişi hallerine ilişkin ihtilaflarda Alman mahkemesince verilen kararların Türkiye'de tanınması ve tenfizi tehlikeye girmiş olmaktadır. Özellikle kişi hallerine ilişkin kararların tanınma ve tenfizin reddi, şüphesiz problemlere sebebiyet verebilecek niteliktedir. Bununla beraber, kişi hallerine ilişkin ihtilaflarda Alman mahkemelerinin uygulayacağı maddî hukuk ile Türk kanunlar ihtilafı kaidelerince gösterilen hukukun aynı olması ihtimali çoğaldıkça, problemlerin doğumu da o ölçüde azalacaktır.

2. Almanlarla evli olup, Almanya'da yaşayan çok vatandaşlığa sahip Türklerin özellikle kişi hallerine ilişkin ihtilaflarında Türk kanunlar ihtilafı hukukuna göre uygulanacak hukuk ile Alman mahkemelerinin uygulayacağı hukuk çoğunlukla aynı

(14) Özellikle bkz. NOMER DHH 393 ve n. 202.

(15) NOMER DHH 441.

(16) Yargıtay, 15.4.1985 tarihli bir kararında, " tarafların Türk tabiiyetinde bulunmalarına rağmen 1975 yılından bu yana Hollanda'da kaldıkları, çalıştıkları ve davacının kendi ülkesiyle olan ciddi sosyal bağların kopmuş olduğu gerekçesiyle", Türk hukuku yerine Hollanda kanunlarını uygulayan Hollanda mahkemesinin boşanma kararının tenfizin reddini haklı görmüştür: 2. HD., 15.4.1985 (YALÇINKAYA/KALELİ, Boşanma Hukuku II 1987, S. 2021 vd., No. 1443).

(17) "Tenfize karar verilebilmesi için yabancı mahkeme kararında Türk hukukuna ya da ilgili maddeye atıfta bulunulması yeterli olmayıp Türk hukukunun gerçekten uygulandığının kanıtlanması zorunludur"; Yar. 2. HD., 14.4.1987 (YALÇINKAYA/KALELİ, 2016 vd., No. 1432).

olacaktır. Türk kanunlar ihtilafı kaidelerine göre, Almanlarla evli olup, vatandaşlıklarından biri de Alman vatandaşlığı olan Türklerin, evlenme, boşanma ve evlilik mallarına ilişkin konularda⁽¹⁸⁾ uygulanacak hukuku eşlerin müşterek ikametgâhlarının bulunduğu yer veya mutad olarak oturdukları yer tayin edecektir. Zira Türk kanunlar ihtilafı kaideleri, tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları halinde, evlenmenin genel hükümlerini, nesep ilişkilerini, velâyet konusunu, birlikte evlâd edinme halinde evlâd edinmenin hükümlerini ve boşanma ve ayrılık sebepleri ile hükümlerini onların müşterek ikametgâhi hukukuna, bulunmadığı takdirde mutad olarak oturdukları yer hukukuna tâbi tutmuştur (2675 sayılı K. m. 12 II, 15, 19, 20, 18 II ve 13 II). Ayrıca, evlilikte mal rejimi konusunda da, taraflar arasında bir mal rejimi anlaşması yapılmamışsa, evlenme anındaki müşterek ikametgâh hukukunun uygulanması tercih edilmiştir (2675 sayılı K. m. 14). Bu hukukî düzenleme ile, Alman ile evli olup, Almanya'da yaşamakta olan Türk vatandaşlarının sözü edilen aile hukuku ilişkileri hakkında Alman mahkemelerince verilen kararların Türkiye'de tanınma ve tenfizi, çifte vatandaşlık olayının etkisi olmaksızın, mümkün olabilecektir.

IV. Sonuç

Genel olarak yapılan bu açıklamalar, çok vatandaşlıklardan birinin Türk vatandaşlığı olduğu çifte vatandaşlık olaylarında, Türk hukuku bakımından devletler özel hukukunda herhangi bir problemin bulunduğunu söylemenin pek mümkün olmadığını göstermektedir. Diğer bir söyleyişle, Türk devletler hususî hukuku sistemi, çifte vatandaşlığın, kanunlar ihtilafı hukuku ve milletlerarası usul hukuku alanında meydana getirebileceği problem doğurucu etkilerini önlemeyi başarmıştır⁽¹⁹⁾. Buna mukabil, yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi konusunda, sınırlı bir ölçüde de olsa, problemlerin doğumu söz konusu olmaktadır. Şu hususu da belirtmek gerekir ki, Türklerin kişi halleriyle sınırlı olaylarda, tanıma ve tenfiz safhasında problemlerin ortaya çıkmasına sebep olan tanıma ve tenfiz hükmü, Türk doktrininde de en fazla tenkide uğrayan hükümlerden biri olmuştur⁽²⁰⁾. Bununla beraber, bu hüküm, Almanya'da yaşayan ve orada ikametgâhlarını tesis etmiş veya yerleşmiş bulunan, aynı zamanda Alman vatandaşı olan Türklerin kişi hallerine ilişkin ihtilâflarında, Türk kanunlar ihtilafı düzenlemeleri sebebiyle büyük ölçüde problem olmaktan çıkmaktadır.

(18) Hatta, haksız fiillerden doğan borç ilişkilerinde dahi: Zira Türk hukuku, haksız fiilden doğan borç ilişkisinin haksız fiil yerine nazaran başka bir ülke ile daha yakın irtibatlı olması halinde bu ülke hukukunun uygulanabileceği hükmünü getirmiştir (2675 sayılı K. m. 25 III). "Daha yakın irtibat" tesbit edilirken, sadece tarafların ortak vatandaşlığı değil, fakat haksız fiil olayının tekil irtibat noktaları, özellikle ikametgâh ve mutaden oturulan yer unsurları da dikkate alınacaktır; bkz. NOMER DHH 281.

(19) Alman hukuku bakımından aynı istikamette: MARTINY JZ 23/1993 1150.

(20) Özellikle NOMER DHH 344 vd.